

Posudek školitele
na diplomovou práci
Jaroslavy Valčuhové

Wiener Moderne vor dem Hintergrund der gesellschaftlichen und ästhetischen Wandlungen um die Jahrhundertwende

Praha: FF UK, 2016, 74 s.

Předložená diplomová práce je příkladem schopnosti synteticky zpracovat obrovské množství materiálu, přičemž se ovšem vystavuje nebezpečí, že bude „klouzat po povrchu“. Vlastním tématem práce je pokus o definici Vídeňské moderny v kontextu společenských a estetických změn přelomu 19. a 20. století. Ty byly tak mohutné a pro vývoj rakouského umění a literatury natolik zásadní, že jen jejich pouhý popis je nad možností klasického rozsahu diplomové práce a nutně vede k pouhému konstatování bez možnosti je rozvést a vzájemně porovnat.

Proto jen pár poznámek k literární moderně, která z logiky věci je centrem diplomové práce, především pak k postavě jejího zakladatele, či dokonce tvůrce, jak bývá naznačováno v posledních letech (Georg Streim, 2001), Hermanna Bahra, a protivníka Karla Krause.

- Práce podává uspokojivý rozbor jeho dvou zásadních studií (44 – 47), nezmiňuje však již, v čem především Bahrův úspěšný konstrukt nového vídeňského umění spočívá a co ho učinilo v evropském kontextu neopakovatelným: v ubroušení hrotů extrémních poloh antagonistických moderních uměleckých proudů, ve smíření požadavku umělecké univerzality těchto moderních proudů s prvkem regionálnosti, jak jej preferovali domácí umělci, a ve smíření evropského uměleckého modernismu s rakouskou tradicí, kde se navíc pokusil i o náčrt specifických rysů rakouského charakteru. Vídeňská moderna se totiž začíná profilovat jako protipól naturalistické moderně, jejímž centrem v německé jazykové oblasti byl Berlín, a moderní rakouští autoři se stále častěji inspirovali bouřlivým literárním životem nové metropole sjednoceného Německa, která na sebe v celoevropském politickém, hospodářském i kulturním kontextu strhávala stále větší pozornost a odsouvala Vídeň na pozici regionální metropole. Rakouská literatura se s německou snažila udržet krok i za cenu přechodného potlačení dosavadních domácích tradic (Vídeňské lidové divadlo, specifický poetický realismus Marie von Ebner-Eschenbach, psychologický naturalismus Ferdinanda von Saar či sociální naturalismus Jakoba Julia Davida). Když se v Berlíně vytvářejí skupinky autorů, kteří si za svůj umělecký program volí naturalismus a sdružují se v hnutí Nejmladší Německo (Das jüngste Deutschland), a proklamují tak návaznost na výrazné liberální hnutí Mladé Německo (Junges Deutschland), které v Rakousku neproběhlo, navrhl Bahr pro mladé vídeňské autory, kteří se chtěli řídit berlínským literárním programem a kulturními reformními idejemi, označení Mladé Rakousko (Das junge Österreich), ovšem k založení podobné umělecké skupiny ve Vídni nikdy nedošlo. Původní estetický záměr a politickou orientaci na Berlín však proměnil v naprostý opak. Porovnáním severoněmecké protestantské mentality s jihoněmecko-rakouskou katolickou dospěl k dávno známému závěru, že se vídeňské a berlínské moderní hnutí mentálně zásadně odlišují. Berlínský naturalismus interpretoval jako pedantickou, ryze mechanickou nápodobu francouzského vzoru, zatímco vídeňskou literaturu pochválil za zálibu v domácích podnětech, ve „vídeňských látkách“, „vídeňské formě“, „podnětech z lidu“, za přirozenou prostotu a nevyumělkovaný výraz. Posunutí dobového literárního diskursu

navíc obohatil o národnostní hledisko: Berlínský naturalismus chápal jako výrazně nacionální literární hnutí, které se hlásí k tradici politické literatury doby předbřeznové a probuzenímu nacionalismu nové německé říše propůjčuje moderní výraz. Mladou rakouskou literaturu z takové tradice vyvazuje: „Mladé Rakousko se chce [...], neboť náš život se jednou provždy rozloučil s německým a dnes není německé kultuře blíže než kterýmkoli jiným kulturám, vymanit ze závislosti na německé literatuře a vytvořit domácí umění z vlastních zdrojů. Chce se stát – jinou pohnutku totiž už mít nemůže – pravou rakouskou literaturou“ (Das junge Oesterreich). Bahr tím prezentuje rakouskou modernu jako určitou uměleckou kompenzaci za ztracený politický a kulturní význam, s nímž se Rakousko po porážce od Prusů roku 1866 a po vyhlášení jednotného Německa v roce 1871 muselo smířit, zároveň i jako impuls k novému rakouskému výboji na kulturní frontě. Konec naturalismu a s ním spojený vzestup mladých vídeňských autorů podle něj signalizuje „konec berlínské nadvlády v oblasti německého ducha“ (Das junge Oesterreich).

- Vedle literatury se v té době ve Vídni rozvíjejí další umělecká odvětví, především výtvarné umění, užité umění a hudba, které se umělecky natolik radikalizují, že si vynucují nové receptivní prvky – nové vidění a nový poslech. Pro tuto část Vídeňské moderny, k níž se přičítají i někteří spisovatelé stojící v opozici k Bahrově **umělecké moderně** (Kraus, Altenberg), se razí termín **radikální moderna** (Johann Dvořák, 1997). Jejím charakteristickým znakem je pokus o opětovné sepětí umění s bouřlivě se rozvíjejícími společenskými, hospodářskými a technickými vědními obory, kdy tehdejší Vídeň hrála v celosvětovém měřítku prim.
- Radikální pojetí nového umění přivedlo Krause k výjimečné pozici mezi vídeňskými modernisty: k podpoře nově se ustavujícího dělnického hnutí, které trvalo na samostatnosti pracujících tříd při rozvoji individuální a kolektivní intelektuality a kultury. I několika moderním vídeňským umělcům to byla tendence blízká, spojovala pro ně osobitým způsobem individualitu antiautoritářského postoje s kolektivní připraveností zvrátit stávající společenské poměry a vymezovala je proti převládajícímu uměleckému směru. Nejen ovšem toto formovalo pozici „zlobivého“ solitéra Vídeňské moderny. V antisemitské Vídni přelomu století svírané „železnou rukou“ křesťanských sociálů v čele se starostou Karlem Luegerem vystávaly pro početnou židovskou komunitu, z níž se rekrutovala značná část tehdejší inteligence, mnohé problémy, které volaly po řešení. Na přelomu století se vídeňští Židé pocházející většinou z chudých oblastí východní části monarchie snažili o důsledné společenské a právní zrovnoprávnění s měšťanskou majoritou, navíc pak s ohledem na původní chabý sociální status i o zásadní zlepšení materiálních životních podmínek, což je vhnělo do náruče idejí sociální spravedlnosti, hlásané silicí sociální demokracií, nebo do tábora Herzlova sionismu. V této konstelaci Kraus intenzivně a obtížně hledal svou uměleckou, intelektuální a židovskou identitu.

Diplomantka předložila práci, v které se snaží o zachycení všech uměleckých fenoménů Vídeňské moderny, ovšem na úkor jejich obsáhlejší analýzy a vzájemných vztahů. Jednotlivým pasážím nelze v zásadě, kromě výše zmíněného, nic chybného vytknout. Diplomová práce ale má přinést jistý inovativní prvek ve zpracovávaném tématu, což se v tomto případě naplnit nepodařilo.

Jazyk práce je velmi dobrý s nečetnými chybami, které jsem ve svém exempláři označil.

Diplomovou práci doporučuji k obhajobě a navrhuji klasifikaci **velmi dobře (2)**.